

ANABİLİM EĞİTİM KURUMLARI

DİKKAT EKSİKLİĞİ
VE
HİPERAKTİVİTE
BOZUKLUĞU



ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUKLARDA DİKKAT EKSİKLİĞİ, HİPERAKTİVİTE BOZUKLUĞU VE ÖZEL ÖĞRENME GÜÇLÜKLERİ

DİKKAT EKSİKLİĞİ VE HİPERAKTİVİTE BOZUKLUĞU (DEHB)



Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB) belirtileri genelde dikkatsizlik veya tepkiselliği kapsamaktadır. Dikkatsizlik, tepkisellik, kendini kontrol etmede güçlük gibi özellikleri her çocuk şu veya bu şekilde sergiler ancak önemli olan bu özelliklerin yaşla birlikte gelişmesidir. Bu gelişme tam olmadığında dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğundan şüphelenilmektedir. DEHB, üstün yetenekli çocuklarda da sıklıkla görülebilmektedir. Bu bozukluğun belirtileri ise oturmakta zorluk çekme, sürekli kıpır kıpır olma, aşırı konuşma şeklinde kendini gösterebileceği gibi yorulmak bilmezlik şeklinde de gösterebilir.

Üstün yetenekli çocuklar genellikle duyarlı, kendilerinden çok şey beklenen ve sosyal açıdan desteklenmeye gereksinim duyan çocuklardır. Üstün yetenekli öğrencilerin karşılaştığı risklerden biri de başarı düşüklüğüdür. Üstün yetenekli çocuklarla yapılan araştırmalar; duygusal nedenler, arkadaş grubunun etkileri, teşhis edilememiş öğrenme güçlükleri, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozuklukları (DEHB) gibi nedenlerden dolayı çocukların başarısız olduklarını göstermektedir. DEHB hem dikkat eksikliği hem de hiperaktivite belirtileri gösteren çocukları ifade etmektedir. Bu çocuklar, yeteneklerinin tamamıyla gelişmesi için desteklenmelidirler.

Üstün yetenekli çocuklar; sınıflandırma, belleği kullanma, hatırlama, organize etme gibi meta bilişsel stratejileri daha iyi kullanabilmektedirler. DEHB'e sahip üstün yetenekli çocuklar ise diğer üstün yetenekli çocuklara kıyasla bu stratejileri etkin bir şekilde kullanmayı unutabilirler. Bu çocuklar; bilişsel, sosyal ve duygusal açıdan diğer üstün yetenekli çocuklardan farklılık göstermektedirler.

Tüm bu sıkıntılardan dolayı sosyal davranışlarda da eksiklik gösterebilirler, fikirleri yanlış anlayabilirler ve grubun hedeflerini, dinamiklerini anlamama ve zamanlayamama özellikleri gösterebilirler.

Özel Öğrenme Güçlükleri

Özel öğrenme güçlükleri, bir çocuğun zekâsı normal ya da normalin üstünde olmasına rağmen dinleme, düşünme, anlama, kendini ifade etme, okuma-yazma veya matematik becerilerinde yaşıtlarına ve zekâsına oranla bazı alanlarda düşük başarı göstermesidir.

Öğrenme ve algılama sorunu çocuğun doğumu ile başlar. Eğitim süreci içinde edinilemez. Yaşam boyu süren bir bozukluktur. Beyindeki bazı farklılıklar nedeniyle öğrenme süreçlerinden bir veya birkaçında aksama olmasıyla ortaya çıkar.

- Her çocuğun iyi olduğu ya da zorlandığı alanlar vardır.
- Her çocuk kendine özgüdür.
- Özel öğrenme güçlükleri; görme, işitme sorununa bağlı değildir.
- Dil gelişimi ve kullanımı, konuşma, okuma-yazma, matematik becerilerini etkileyen bir sorun olduğu için bireyin eğitimini, mesleğini, sosyal ilişkilerini, günlük aktivitelerini ve benlik saygısını etkiler.
- Çocuğun zihinsel yeteneği olmasına rağmen akademik açıdan gerilik göstermesi, öğrenme güçlüğünün en çarpıcı özelliğidir. Birçok çocuk için öğrenme güçlüğü okula başladıklarında ve akademik beceriler kazanmakta başarısız olduklarında göze çarpar.

Özel öğrenme güçlüğü olan üstün çocukların karakteristik özelliklerini belirlemek bazı zamanlarda zordur. Bunun nedeni olarak özel öğrenme güçlüğünün de birçok çeşidinin olması gösterilmektedir. Ayrıca üstün özellikler gösteren çocuklarda ya öğrenme güçlüğü nedeniyle yaşanan alanlar gizlenmemekte ve kolay gözlenmemekte ya da üstün olan özellikler öğrenme güçlüğü nedeniyle ortaya çıkamamaktadır. Ancak yine de el yazısını kullanmada düşük performansa sahip olmaları, konuşmada sık rastlanılan telaffuz hataları, organizasyon becerilerinin sınırlı olması, problem durumlarına çözüm bulmada ve strateji üretmede zorlanmaları; gözlemlenen belli başlı problem alanlarıdır. Bu çocuklar; konuşma, anlama, birbiri ile bağlantılı bilgileri tanımlama (ilişkilendirme), kelime hazinesi, gözlem yapma becerileri vb. alanlarda sıklıkla problemler yaşamaktadırlar. Genel olarak düşünme ve yorumlama becerilerinde düşük performans gözlenmez. Ancak bu alanlardaki performansın kullanılacağı tekniklerde (okuma, yazma, matematik işlemleri, akademik içerikli ödevleri bitirebilmede gerekli sabrı gösterme, sunum yapma) sık sık zorluk yaşamaktadırlar.



Öğrenmede ve planlamada sorun yaşayan bu öğrenciler, yüksek sözlü ifade yeteneği ve kavramları iyi anlama yeteneğinin yanı sıra önemli derecede motivasyon eksikliği ve düşük başarı gösterirler. Bu nedenle bu öğrencilerin aileleri ilk önce bu konuda yeterli bilgi sahibi olmalı. Hatta benzer sorunu olan diğer ailelerle temas hâlinde olmalı ya da bilgi ve deneyimlerin paylaşımı için organizasyonlar düzenlemeliler. Bu konuda ilgili uzmanlardan bilgilendirme toplantıları, seminer çalışmaları talep etmelidirler. Çocukların ev ortamında başladıkları faaliyetlerin gereğinden fazla uzun sürmesi ya da bir faaliyet tamamlanmadan diğerine geçilmesi gibi durumlarda sabırlı olmalıdırlar. Verilen tepkiler çocukların haylazlığı olarak tanımlanmamalıdır.

Bunun için aileler;

- Çocuklarının zayıflıklarına değil güçlü yönlerine odaklanmalı,
- Başardıkları şeyler için çocuklarını övmeli,
- Eğitimsel açıdan zengin bir uyarıcı çevre ve bu konuda gerekli malzemelerin kolay ulaşılabilir yerde ve zenginlikte olmasını sağlamalı (bulmacalar, geziler, ailevi konularda tartışma vb.),

- Çocuğun kendi hayatı hakkında kararlar almasını sağlamalı (okul ile ilgili hazırlanan bir kontratı onaylama veya bir bireysel eğitim programından farklı bir bireysel eğitim programına geçiş kararı alma gibi),
- Çocuğu diğer yaşıtları ile kıyaslamamalı (Bu tür bir kıyaslama çocuğa hiçbir fayda getirmeyeceği gibi çok fazla da zararlı olacaktır.),
- Çocukla açık ve dürüst bir şekilde konuşmalıdırlar.

Üstün Yetenekli Çocukların Anne ve Babaları Açısından DEHB ve Öğrenme Güçlükleri



Üstün yetenekli çocukların eğitim ve gelişimi üzerinde anne babaların önemli bir işlevi vardır. Üstün yetenekli çocuğun işlevlerini yerine getirmesi, yaşamdan doyum sağlayan mutlu ve dengeli birey olarak yetişmesi; aile içi ilişkiler ve anne babaların tutumları ile ilişkilidir. Özellikle yaşıtlarından farklı özellikleri olan, dikkat eksikliği ya da öğrenme güçlükleri olan üstün yetenekli çocuklara sahip anne babaların, çocuklarının eğitimi ve olası sorunları önlemek için daha fazla bilince gereksinim duydukları gözlenmektedir. Çünkü anne babaların, çocuklarının

kişilik ve bilişsel özelliklerine bağlı olarak yaşadıkları güçlükler karşısında zorlandıkları görülmektedir.

Çocukların meraklı, ilgili, ısrarcı, kıskanç, hassas, duyarlı ve kırılgan olmaları anne babaları zorlamaktadır. Sürekli bir şeylerle uğraşma isteği, boş kaldığında sıkılmaları, ilgi alanlarının sık değişmesi, ilgilerinin dağınık olması, zihinsel gelişimlerinin sosyal-duygusal gelişimlerine paralel olmaması, çok fazla konuşmaları, her konuda fikirlerinin olması ve bunları açıklamaları, kararlarını tek başına almaları, büyüklerin konuşmalarındaki anlam bozukluklarını düzeltmeleri, çevresindekilerin hatalarına tahammülsüzlük göstermeleri, aşırı öz güven sahibi olmaları, liderlik özellikleri, yapmaları gereken bir konuda sadece konuşmanın yeterli olmaması, nedeni ve sonucunda elde edebilecekleri kazanımlar konusunda ikna etme gerekliliği, aşırı hareketlilik gibi özellikler karşısında da ebeveynlerin zorlandıkları görülmektedir.

Ayrıca çocukla geçirebilecek zamanın azlığı, ailenin sosyal hayatının kısıtlanması (çocuğun sürekli ders çalışmak istemesi, zamanını bu tür etkinliklerle harcamak istememesi), onun yaşıtlarıyla bir arada olma isteğini yerine getirememesi, çocuğun istediği sosyal etkinliklere katılmasını sağlayamama, ailenin eğitim ve ekonomik düzeyi nedeni ile çocuğa yeterince destek olamama, çocukla birlikte olmanın yorucu ve yıpratıcı olması, ailenin zamanının tamamını alması, çocuğun ilgi alanlarına yönelik etkinlikleri planlama ve ona rehberlik etme zorunluluğu durumlarında anne babalar zorlanmaktadır. Bu gibi durumlara ek olarak çocukta DEHB veya öğrenme güçlüğü varsa hem çocuğun hem de ailenin sosyal-duygusal-ilişkisel yapısı zedelenmektedir. Uygun olmayan müfredatlar, sosyal ve duygusal zorluklar, anne ve babaların çocuklardan aşırı beklenti içinde olmaları, çocuğun başarılı olma kaygısı, akran baskısı ve ailelerin bu çocukları anlamaması ve doğru yönlendirmemesi, yıllar sonra üstün zekâlı çocukların üstün olan yeteneklerinin körelmesine veya kaybolup gitmesine sebebiyet verebilmektedir.

Bu tür sorunların yaşanmaması için bir uzmandan yardım alınması, rehberlik servisi ile işbirliği içinde olunması, okul-aile iletişiminin maksimum düzeyde olması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Ataman, A. (1998), Üstün Zekâlı Çocuklara Ana-Babaları ve Öğretmenleri Nasıl Yardımcı Olabilir?, A.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 1, Ankara: Eğitim Fakültesi Yayınları, s. 337-338.
- Ergin,T.(2009) Bilişsel Değerlendirme Sistemi (CAS). Öğrenme Performansını Yükseltme Projesi
- Ergin, T. Karacan. Tangil, D. (2004) Bireysel Farklılıkları Oluşturan Temel Bilişsel Süreçlerin Akademik Başarı İle İlişkisi. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Orta Öğretimde Yeniden Yapılanma Sempozyumu Bildiri Kitabı,
- Ergin.T.(2007), Öğrenme Problemlerine yönelik yeni bir sınıflama. 9. Rehberlik Sempozyumu (215-222).İstanbul
- Leana, M. (2005)Üstün Zekâlı ve Normal Çocuklarda yönetsel fonksiyonlar: Londra Kulesi Testi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2006). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği
- Sak, U. (2010). Üstün zekâlılar: Özellikleri, tanılanmaları ve eğitimleri. Ankara: Maya Akademi.
- Bir sonraki bülten konumuz "Üstün Yetenekli Çocukların Yönetsel Fonksiyonları"dır.